

Harri Hietala – Mikko Hurmalainen – Keijo Kaivanto

TYÖSUOJELUVASTUUPAS

Alma Talent
Helsinki 2021

Tilaa Työsuojeluvastuuopas Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

13., uudistettu painos

Copyright © 2021 Alma Talent Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-4220-9

ISBN 978-952-14-4221-6 (verkkokirja)

Kannen sarja-asu: Heikki Sallinen

Taitto: Marja-Leena Saari ja Outi Pallari

Paino: BALTO print, 2021 Liettua

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

ESIPUHE 13. PAINOKSEEN

Työsuojelu tavaksi ja työyhteisön parhaaksi

Tämä on teoksen 13., uudistettu painos. Tämä kirja on julkaistu ensimmäisen kerran syksyllä 1999. Kirja on ollut käytössä yli kahdenkymmenen vuoden ajan.

Kirjaan on lisätty ja syvennetty teemoja koskien seuraavia: etätöiden työturvallisuus, työrikkokset, kemialliset tekijät ja työssä käytettävät vaaralliset aineet, sisäilmasto, työsuojeluvastuu julkisella sektorilla.

Työturvallisuuslaki edellyttää henkisen ja fyysisen kuormittavuuden, ergonomian, väkivallan uhan, häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun sekä yksintyöskentelyn huomioon ottamista perinteisten kone- ja laite-turvallisuuden sekä tapaturmien ja ammattitautien torjumisen lisäksi. Laki korostaa työnantajan velvollisuutta tunnistaa ja arvioida työn vaarat sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi laissa korostetaan työntekijän velvollisuuksia ja työntekijää pidetään aktiivisena toimijana, jonka tulee käytettävissä olevin keinoin huolehtia niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta.

Työturvallisuuslaki perustuu ennakoivaan toimintatapaan, jonka perustavoitteena on poistaa vaaratekijät. Työnantajalla on yleinen huolehtimisvelvoite. Työturvallisuus ja työsuojelu ovat osa jokaisen yrityksen kokonaistoimintaa. Ennakoiva työsuojelu vähentää myös yrityksen liiketoiminnan riskejä. Työtaturmat tulevat erittäin kalliiksi yhteiskunnalle, yrityksille ja yksilöille. Kehittyneellä yrityksellä on jatkuvasti kehittyvä työturvallisuus- ja työsuojelutoiminto. Yrityksellä on työnantaja-aseman perusteella keskeinen vastuu työturvallisuusasioista ja niiden järjestelyistä. Työsuojellisen ajattelu- ja toimintatavan omaksuminen työpaikoilla vähentää myös vapaa-ajalla sattuvia tapaturmia.

Tämä opas on tarkoitettu yrityksille käytännön oppaaksi työnantajan työturvallisuuslain mukaisesta vastuusta sekä työnantajalta edellytettävistä tehtävistä ja toimenpiteistä. Aihetta käsitellään monipuoli-

sesti, ja mukana on työsuojeluun liittyviä oikeustapauksia. Kirja jakautuu yhdeksään lukuun, ja liitteiksi on otettu keskeistä työsuojelulainsäädäntöä ja -säännöstöä.

Tämän uudistetun painoksen kirjoitusvastuut jakautuvat seuraavasti: Harri Hietala on päivittänyt luvut 4, 5 ja 8, Mikko Hurmalainen luvut 1, 2, 7 ja 9 ja Keijo Kaivanto luvut 3 ja 6 ja teoksen liitteet.

Otamme mielellämme vastaan lukijoiden kommentteja kirjan edelleen kehittämiseksi. Palautetta ja ehdotuksia voi lähettää kustantajan osoitteeseen kustannustoimitus@almatalent.fi.

Toivomme oppaasta olevan hyötyä aina, kun yrityksessä tarkastellaan työsuojeluasioita.

Helsingissä joulukuussa 2020

Harri Hietala
varatuomari

Mikko Hurmalainen
varatuomari

Keijo Kaivanto
asianajaja, varatuomari, opetusneuvos

SISÄLLYS

Esipuhe 13. painokseen	5
1 Työsuojelu on yhteistoimintaa	13
1.1 Työsuojelun taloudellinen merkitys	14
1.2 Kansantaloudellinen ja yritystaloudellinen näkökulma	15
1.3 Tapaturmavakuutus ohjaustekijänä	16
1.4 Työsuojelu on yhteistoimintaa ja yhteisvastuuta	20
2 EU:n vaikutus työsuojeluun	25
2.1 Unionilainsäädännön rakenne	25
2.1.1 Vähimmäistasodirektiivit	26
2.1.2 Harmonisointidirektiivit	27
2.2 Valmistajan vastuu	28
2.3 EU:n suorittama valvonta	30
2.4 Yhteisölainsäädännön vaikutus Suomessa	30
2.4.1 Kansallinen lainsäädäntö	30
2.4.2 Viranomaisvalvonta	31
2.4.3 Noudatettava normisto	33
3 Oikeudellisen vastuun määräytyminen	35
3.1 Vastuun syntymisen perusteet	35
3.1.1 Oikeudellisten seuraamusten yleiset edellytykset ..	36
3.1.2 Syyllisyyden asteet	36
3.1.3 Syyllisyyden selvittäminen	39
3.1.4 Vastuun jakautuminen yrityksessä ja muussa organisaatiossa	39
3.1.5 Syy-yhteyden syntyminen	45
3.1.6 Työnantajan vastuu ulkopuolisesta työvoimasta ja aliurakoitsijoista	46
3.1.7 Työsuojeluhenkilöstön vastuu	47

3.2 Työnantajan rikosoikeudellinen vastuu	47
3.2.1 Työnantajan rikosoikeudellisen vastuun toteaminen	47
3.2.2 Esimiesten vastuu	48
3.2.3 Työnantajan ilmoitusvelvollisuus ja asian tutkiminen	49
3.2.4 Työntekijän velvollisuudet, oikeudet ja rikosvastuu	57
3.3 Työnantajan vahingonkorvausvastuu	59
3.3.1 Vahingonkorvausvastuun syntyperuste	59
3.3.2 Sopimusrikkomus	60
3.3.3 Vahingonkorvauslain mukainen yrityksen korvausvastuu	62
3.3.4 Vahingonkorvauksen sovittelu, voimassaolo ja jakautuminen	67
3.3.5 Korvattavat vahingot ja syy-yhteys	68
3.3.6 Työntekijän oma myötävaikutus ja tapaturma-korvausten alentaminen	70
3.3.7 Työnantajan vastuuvakuutukset	71
3.4 Työnantajan vastuu ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (tilaajavastuu)	73
3.5 Työnantajasanktiot	75
3.5.1 Työrikkokset ja -rikkomukset	75
3.5.2 Laittoman työvoiman käyttö	81
3.5.3 Hyvitykset työntekijöille	82
3.5.4 Työturvallisuusrikos ja taloudellisen hyödyn menettämisseuraamus	82
4 Työnantajan huolellisuus- ja toimimisvelvoite	85
4.1 Työturvallisuuslain 8 §:n yleissäännös	85
4.1.1 Työntekijän suojelu tapaturmilta ja terveys-haitoilta	86
4.1.2 Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi	90
4.1.3 Erityistä vaaraa aiheuttava työ	94
4.2 Suunnitteluvastuu	95
4.2.1 Työympäristön suunnittelu	95
4.2.2 Työn suunnittelu	96

4.3	Työnantajaa velvoittavat työturvallisuuslain yksityiskohtaiset säännökset	97
4.4	Työturvallisuuslakia täsmentävät valtioneuvoston asetukset	110
4.5	Muut työturvallisuusmääräykset	112
4.6	Standardit ja ohjeet	113
4.7	Tupakkalaki ja työnantaja	114
4.8	Huumeetstit	115
4.9	Työsuojelun toimintaohjelma	117
4.10	Työpaikan työsuojeluyhteistyö	119
4.11	Vaarallisen työn keskeyttäminen	120
4.12	Työturvallisuuslain rikkomisen seuraamukset	124
5	Vastuutahojen määrittely	129
5.1	Laissa määritelty vastuuasema	129
5.1.1	Työnantaja	129
5.1.2	Työnantajan edustaja	131
5.1.3	Työntekijä	132
5.1.4	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	133
5.1.5	Työsuojelun yhteistoimintahenkilöiden vastuu	135
5.2	Työvoiman vuokraus ja alihankinta	137
5.2.1	Työvoiman vuokraus	137
5.2.2	Alihankinta	138
5.3	Muut vastuutahot	139
5.3.1	Suunnittelija	139
5.3.2	Rakentamisen erityissäännökset	140
5.4	Eriyistilanteiden vastuut	140
5.4.1	Työskentely ilman välitöntä työnjohtoa	141
5.4.2	Yksintyöskentely	142
5.4.3	Työnjohdon sijaisuusjärjestelyt	142
5.5	Vastuuta vähentävät ja rajoittavat tekijät	143
5.5.1	Objektiivinen vastuu	143
5.5.2	Työntekijän oma myötävaikutus	143
5.5.3	Tosiasiallinen toimimismahdollisuus	144
5.5.4	Ennakointi ja vaaran tiedostaminen	145
5.5.5	Ilmoitus ylemmälle esimiehelle vastuun kannalta	146

5.6	Työsuojelutarkastuksen merkitys työnantajan vastuun kannalta	146
5.7	Vastuun henkilöllinen ulottuvuus	147
5.7.1	Tehtävät ja toimivalta	148
5.7.2	Pätevyys arviointiperusteena	149
6	 Työnantajan suojelutehtävät	151
6.1	Tekniset tehtävät ja vastuu	153
6.1.1	Ylin johto	153
6.1.2	Keskijohto	155
6.1.3	Työnjohto	157
6.2	Opetus, ohjaus ja perehdyttäminen	158
6.2.1	Ylin johto	159
6.2.2	Keskijohto	159
6.2.3	Työnjohto	160
6.3	Valvonta	160
6.3.1	Ylin johto	160
6.3.2	Keskijohto	161
6.3.3	Työnjohto	161
6.4	Työntekijän velvollisuudet	162
7	 Työsuojelu erityisryhmissä	167
7.1	Yhteiset työpaikat	167
7.1.1	Pääasiallista määräysvaltaa käyttävä työnantaja yhteisellä työpaikalla	168
7.1.2	Yhteinen rakennustyömaa	170
7.1.3	Itsenäisen työsuorittajan velvollisuudet yhteisellä työpaikalla	171
7.2	Vapaaehtoistyö	172
7.3	Pienryhmä- eli tiimityöt	172
7.4	Eräät muut työntehtävät	174
7.5	Etätyö ja kotityö	175
7.5.1	Etätyön ja kotityön käsitteet ja asema	175
7.5.2	Etätyön työturvallisuus ja työsuojelu	177
7.5.3	Etätyö ja työtaturmat	180

8 Työsuojelun yhteistoiminta	183
8.1 Yhteistoiminnan roolit	183
8.1.1 Työsuojelupäällikkö	184
8.1.2 Työsuojeluvaltuutettu	184
8.1.3 Työsuojelutoimikunta	186
8.2 Työsuojelun yhteistoimintaa koskevia työehtosopimus- periaatteita	188
9 Työsuojelun viranomaisorganisaatio	193
9.1 Keskushallinto ja aluehallinto	194
9.2 Työpaikkavalvonta	196
9.3 Työsuojelutarkastukseen valmistautuminen	201
9.3.1 Toimivalta	201
9.3.2 Tarkastuksen syyt	202
9.4 Muutoksenhaku	203

LIITTEET

LIITE 1	Hyödyllisiä työsuojeluun liittyviä Internet-linkkejä	207
LIITE 2	Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738	208
LIITE 3	VNA työntekijöiden suojelemisesta melusta aiheutuvilta vaaroilta 26.1.2006/85	225
LIITE 4	VNp näyttöpäätetyöstä 22.12.1993/1405	229
LIITE 5	VNp henkilönsuojainten valinnasta ja käytöstä työssä 22.12.1993/1407	232
LIITE 6	VNp käsin tehtävistä nostoista ja siirroista työssä 22.12.1993/1409	240
LIITE 7	VNA koneiden turvallisuudesta 12.6.2008/400	242
LIITE 8	VNA työpaikkojen turvallisuus- ja terveys- vaatimuksista 18.6.2003/577	289
LIITE 9	VNA työvälineiden turvallisesta käytöstä ja tarkastamisesta 12.6.2008/403	293
LIITE 10	VNA kemiallisista tekijöistä työssä 9.8.2001/715	307
LIITE 11	SosTMA haitallisiksi tunnetuista pitoisuuksista 1.9.2020/654	313
LIITE 12	L eräiden teknisten laitteiden vaatimusten- mukaisuudesta 26.11.2004/1016	337
LIITE 13	L työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojelu- yhteistoiminnasta 20.1.2006/44	341

LIITE 14	Rikoslaki 47 luku.....	359
LIITE 15	TT-SAK Yleissopimus (ei voimassa, mutta periaatteet siirtyneet alakohtaisiin työehtosopimuksiin joko suoraan viittauksena, osana työehtosopimusta tai omana alakohtaisena sopimuksena).....	362
LIITE 16	Työpaikalla nähtävänä oltava lainsäädäntö 2021.....	378
Oikeustapaushakemisto	381
Asiahakemisto	383